

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ПЛОДОВОЧЕВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

MODERN FEATURES AND PRIORITIES OF UKRAINE FRUIT AND VEGETABLE INDUSTRY DEVELOPMENT

Олена ШМАГЛІЙ,
кандидат економічних наук,
Інститут продовольчих ресурсів
НААН, Київ

Olena SHMAGLIY,
PhD in Economics,
Institute of Food Resources of Ukrainian
Academy of Agrarian Sciences, Kyiv

Плодоовочевий комплекс України та її регіонів розвивається під впливом системи новітніх екзогенних та ендогенних факторів. Екзогенні – це такі фактори розвитку плодоовочевого комплексу, що виникли в результаті як глобалізації економічного простору, так і з огляду на певні політичні й господарські рішення, виникли під впливом політичних змінних системи, що найбільш очевидно демонструють останні політичні події розвитку України у 2013-2014 роках. У цілому вони несуть певні переваги та виклики, розкривають можливості експорту плодоовочевої продукції й отримання валютних коштів для інноваційного розвитку. Одночасно йдеться про конкурентну боротьбу між плодоовочевим комплексом України та «третіми» країнами на світовому ринку. Ендогенні – це фактори, що формують конкурентоспроможність плодоовочевого комплексу в процесі виробництва плодоовочевої продукції.

Визначальною рушійною силою й мотивацією економічного розвитку плодоовочевого комплексу України на державному рівні є суспільні інтереси, зокрема: національна продовольча безпека й безпека продовольства, що визначаються факторами стабільності виробництва, наявності запасів і доступності ринку; наукова організація державного регулювання конкурентоспроможності плодоовочевого комплексу України на основі єдності політичних, економічних, юридичних, організаційних, технологічних заходів, що базуються на цілісній системній основі. Будь-яке приватне господарство має одночасно суспільний характер, приватні земельні ресурси є разом із тим національним багатством всієї України, але приватний інтерес ніколи не збігається із суспільним, а тому їх поєднання на умовах компромісу є вимушеним та об'єктивно необхідним. Ринок повсякчас руйнує господарську збалансованість системи, а тому не може бути регулятором соціально-економічного розвитку. Тому держава повинна всіма доступними засобами протидіяти цим негативним процесам.

Значний внесок у розробку проблем розвитку плодоовочевого комплексу України, формування теорії організації та функціонування інфраструктури плодоовочевого АПК як єдиного комплексу взаємодії системи інститутів виробничої інфраструктури із суб'єктами основного виробництва, концептуального моделювання відтворювального процесу і планування розвитку регіональних АПК внесли вітчизняні вчені Національної академії наук України та Національної академії аграрних наук України [7; 9; 12; 13; 15-18; 20]. Водночас гострота сьогоденних проблем функціонування

плодоовочевого комплексу залишає їх серед найбільш актуальних і вимагає подальшого всебічного дослідження за новітніх умов і в контексті сучасних парадигм економічного розвитку.

Метою роботи є комплексна оцінка системи екзогенних та ендогенних факторів і проблем розвитку плодоовочевого сектору АПК, що є вихідною основою та аналітичним підґрунтям формування наукових положень і рекомендацій щодо основних напрямів конкурентоспроможного розвитку плодоовочевого комплексу України.

За результатами повносистемного аналітичного дослідження сучасного розвитку плодоовочевого комплексу України має бути здійснено: 1) фіксацію нагальних проблем та існуючих невикористаних резервів розвитку плодоовочевого комплексу з огляду на економічну, соціальну та екологічну ситуацію; 2) окреслення загальних орієнтирів та шляхів економічного зростання перспективного розвитку плодоовочевого комплексу України; 3) визначення напрямів формування конкурентної спроможності плодоовочевого комплексу на світовому ринку.

Сучасний розвиток плодоовочевого комплексу України в контексті забезпечення продовольчої безпеки держави координується чинними законодавчими та нормативно-правовими актами, що визначають правові, економічні, соціальні, екологічні та організаційні засади державної політики у сфері формування продовольчої безпеки, яка є базовою складовою національної безпеки України. [1; 2; 3; 4; 5; 6] Правову основу у сфері продовольчої безпеки України у царині плодоовочевого комплексу становлять насамперед Конституція України та Закон «Про продовольчу безпеку України», а також закони України: «Про основи національної безпеки України», «Про життєвий мінімум», «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року», «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про державний матеріальний резерв», «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту», «Про безпечність та якість харчових продуктів», «Про дитяче харчування», «Про стандартизацію», «Про підтвердження відповідності», «Про захист прав споживачів», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» та інші нормативно-правові акти, що стосуються питань продовольчої безпеки держави і є підґрунтям для розроблення відповідних цільових програм розвитку й галузевих проєктів. Правовою основою продовольчої безпеки України є також чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана

Досліджено сучасні особливості розвитку вітчизняного плодоовочевого комплексу, тенденції та закономірності розвитку виробництва й ринку плодоовочевої продукції. Оцінено якісні та кількісні параметри функціонування сировинної та матеріально-технічної бази переробних підприємств плодоовочевого сектору АПК України, а також конкурентоспроможність продукції вітчизняних виробників. Обґрунтовано основні пріоритети подальшого стійкого розвитку, що є основою забезпечення ефективного функціонування економіки плодоовочевого сектору АПК України.

The modern features of domestic fruit and vegetable sector, trends, patterns of production as well as fruit and vegetable market development are studied. Qualitative and quantitative parameters of raw material and technological basis of refineries of Ukraine's fruit and vegetable sector, competitiveness of domestic producers are assessed. The basic priorities for further sustainable development that underpins the efficient functioning of the fruit and vegetable sector economy of Ukraine's agricultural industrial complex are substantiated.

Верховною Радою України. Відповідно до цих документів основними інтегруючими ознаками національної продовольчої безпеки держави і продовольчого забезпечення населення як критерію стійкого розвитку та реалізації доктрини ліберальної організації ринку є:

□ наявність запасів продовольства, яка гарантується державною політикою у сферах виробництва, зберігання й розподілу сільськогосподарської продукції та продовольства;

□ стабільність розвитку й розміщення виробництва сільськогосподарської сировини, системи закупівель, зберігання й переробки на підприємствах харчової та переробної промисловості;

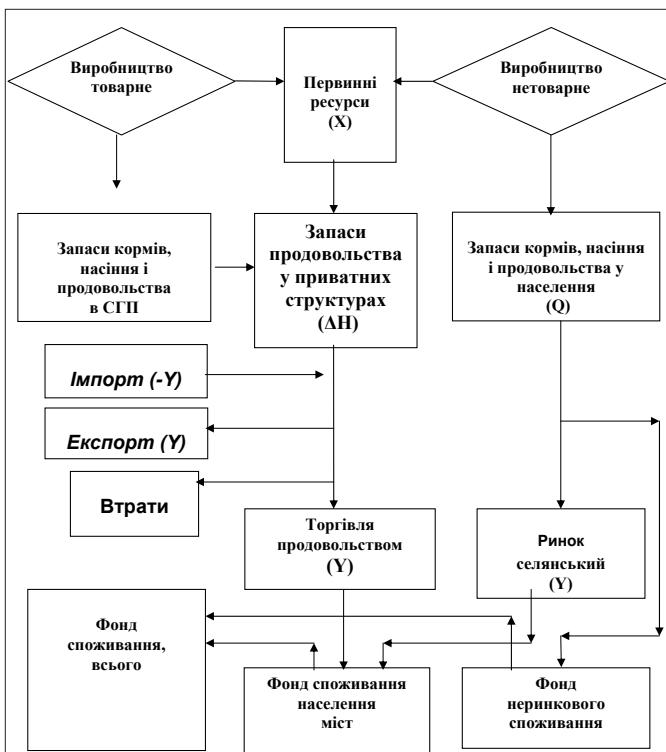
□ доступність галузевих ринків сільськогосподарської продукції та продовольства, яка визначається ціновим паритетом, рівнем платоспроможності покупців, динамікою реальних доходів населення, бюджетних установ тощо;

□ якість сільськогосподарської сировини і продовольства, яка підтримується методами сертифікації походження продукції, інформатизацією щодо модифікованої продукції, кількості внесених гербіцидів і добрив у процесі вирощування сільськогосподарських культур тощо.

Розглядаючи чинні підходи до вирішення проблеми національної продовольчої безпеки та продовольчого забезпечення населення України, слід вказати на особливості формування й використання плодоовочевої продукції сільського господарства і продовольства, які є відмінними від світової практики (див. **рис.**).

Загальний фонд споживання за цією схемою формується з двох частин: по-перше, з ринкового фонду споживання, який утворюється під впливом зростаючої платіжної спроможності громадян при невизначеності еластичності ціни і пропозиції сільськогосподарської продукції; по-друге, з фондів споживання домашніх господарств населення, які залучені до сільськогосподарського виробництва через фермерство, приватне підсобне й присадибне господарство, колективні сади і городи тощо. Фонд споживання населення міст визначається обсяга-

Рисунок. Схеми формування й використання фондів плодоовочевої сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні

Таблиця 1. Споживання плодоовочевих продуктів, на особу на рік, кг

Продукти	Рациональна норма (розрахунки МОЗ України)	Мінімальна норма	1990	2000	2009	2010	2011	2012	2013
Картопля	124	96	131	134,5	133	128,9	139,3	140,2	139,1
Овочі	161	105	103	101	137,1	143,5	162,8	163,4	164,5
Фрукти	90	68	47	29,1	45,6	48	52,6	53,3	55,6

Джерело: складено за даними стат. збірника «Баланси споживання основних продуктів харчування населенням України». – К.: Державна служба статистики України. – 2013 рік. – С. 9.

Таблиця 2. Динаміка індикатора достатності споживання плодоовочевих продуктів

Продукти	1990	2000	2009	2010	2011	2012	2013
Картопля	1,06	1,08	1,07	1,04	1,12	1,13	1,12
Овочі	0,64	0,63	0,85	0,89	1,01	1,01	1,02
Фрукти	0,52	0,32	0,51	0,53	0,58	0,59	0,62

Джерело: складено за даними стат. збірника «Баланси споживання основних продуктів харчування населенням України». – К.: Державна служба статистики України. – 2013 рік. – С. 9.

Таблиця 3. Індекси ВВП, реального наявного доходу, плодоовочевої сільськогосподарської продукції, % до попереднього року

Роки	Індекс ВВП,	Індекс доходу населення	Виробництво картоплі	Виробництво овочів	Виробництво плодів та ягід
2010	104,1	123,1	0,95	0,97	106,2
2011	105,2	115,1	1,29	1,21	111,8
2012	100,2	111,1	0,95	0,92	105,5
2013	95,6 (січень – лютий)	105,3	0,96	107,7	114,0

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [17] – Розділ «Комплексні публікації» та Розділ «Сільське господарство і навколишнє середовище».

ми торгівлі продовольством у всіх формах власності, а також обсягами селянського ринку, на якому мешканці міст можуть купити необхідні сільськогосподарські продукти та продовольчі товари приватного походження.

Дослідження довели існування наступних характерних особливостей нинішнього розвитку плодоовочевого комплексу України.

По-перше, фактичне споживання картоплі та овочів знаходиться вище від рівня відповідних раціональних норм, а динаміка цих продуктових позицій є найбільш зростаючою, особливо щодо овочів. І тільки щодо фруктів зростання нестійке та доволі стримане, воно не досягає не тільки раціональної норми споживання, а й граничної мінімальної норми споживання фруктів (**табл. 1-2**).

По-друге, особливістю плодоовочевого ринку, яка визначає перспективи розширення попиту, є низький рівень внутрішнього споживання щодо фруктів. Водночас чинником, що стримує розвиток попиту в цілому на плодоовочевому ринку, є недостатньо розвинена інфраструктура внутрішнього ринку.

У цілому попит на ринку плодоовочевої продукції формується домогосподарствами, харчовою промисловістю, в тому числі в основному плодоовочеконсервною та виноробною. Домогосподарства споживають продукцію плодоовочевої галузі безпосередньо (овочі, фрукти, картопля) та опосередковано через продукцію переробної, плодоовочеконсервної промисловості. На попит домогосподарств впливає сукупність соціально-економічних факторів (чинників), серед яких найвагомішими є розмір їх доходу, рівень цін на продукцію, якісні переваги продукції.

Результати дослідження показали, що протягом 2009-2013 років розширення споживчого ринку стримувалося в основному за рахунок зниження темпів зростання реальних доходів населення (**табл. 3**) (на відміну, наприклад, від періоду 2005-2007 років,

коли розширення споживчого плодоовочевого ринку стримувалося через низькі темпи зростання виробництва плодоовочевої продукції на тлі зростання реальних доходів населення у 2005 році на 23,9% і збільшення в цей же період ВВП на 2,7% до попереднього року).

Тенденції формування попиту на ринку **консервації** овочів та фруктів відзначаються своєю специфікою та особливостями. Нестабільність економічної ситуації як 2008-2009 (період розгортання фінансово-економічної кризи), так і 2013-2014 років віддзеркалюється на українському ринку плодоовочевої консервації не зовсім сприятливим чином, адже даний сегмент сформований продукцією, що не входить до переліку основних позицій споживчого кошику (консервація не входить до переліку соціальної групи товарів, а тому середній рівень націнки на цю категорію не регулюється державою). І як тільки реальні доходи середньостатистичного українця зменшуються, споживач починає відмовляти собі в консервованих овочах та бобових, не кажучи вже про дорогу плодово-ягідну консервовану продукцію.

Сучасною особливістю є й те, що населення почало відходити від консервації таких важких і проблематичних видів консервування, як: горошок, кукурудза, бобові, гриби, овочева ікра тощо. Завдяки цьому збільшився попит, і виробники почали розширювати свої сегменти ринку. Стабільний попит дозволив виробникам створювати нові виробничі потужності. У цьому зв'язку постала головна проблема – якісна й недорога сировина. Виробники вирішують її завдяки зворотній інтеграції.

Плодоовочева пропозиція і попит в Україні характеризувалися досить динамічним розвитком до кризи, що пояснювалося, з одного боку, реальним зростанням доходів населення, а з другого – зменшенням обсягів домашнього консервування. У 2008-2009 роках економічна ситуація мала інший характер, що було пов'язано зі зниженням купівельної активності населення та підвищенням цін на плодоовочеву консервацію. У регіонах вектор популярності в 2013–2014 роках був зміщений до сегментів “середній” та “нижче середнього”.

Ще один чинник обмеження попиту на плодоовочеву консервацію пов'язаний з обмеженнями українського експорту до Росії. Український експорт плодоовочевої консервації включений у профілі ризику системи управління ризиками Федеральної митної служби Росії, а саме товарна позиція «продукти переробки овочів, плодів, горіхів або інших частин рослин» (код УКТ ЗЕД – 20). Для проходження товарів цієї товарної групи необхідне насамперед фінансове забезпечення, а це можуть бути додаткові 10-40% до їх ціни, що не додає їм конкурентоспроможності на тому ж російському ринку.

По-третє, результати аналізу ефективності залучення й функціонування виробничого ресурсного апарату промислового консервування овочів та фруктів України дозволили зробити висновок про те, що виробничі ресурсні можливості галузі використовуються недостатньо. Насамперед плодоовоче-консервне виробництво України та його подальший розвиток значною мірою залежить на сьогодні і визначатиметься в перспективі кількісними та якісними параметрами функціонування **сировинної бази** переробних підприємств, тобто залежатиме

Таблиця 4. Основні показники виробничого залучення й рур основних промислово-виробничих фондів консервування овочів та фруктів в Україні

Показники	2009	2010	2011	2012
1. Вартість основних засобів, тис.грн.	4 692 181	4 763 293	3 709 869	4 092 836
2. Введено основних фондів, тис.грн.	702 731	346 718	74 197	248 044
3. Вибуло основних фондів, тис.грн.	195 149	471 418	1 157 727	154 201
4. Ліквідовано основних фондів, тис.грн.	11 823	30 044	14 839	13 939
5. Ступінь зносу основних фондів, %	35,2	39,4	41,7	47,4

Джерело: «Баланс основних засобів України» за відповідні роки. – К.: Державна служба статистики України.

Таблиця 5. Система показників оновлення основних промислово-виробничих фондів підприємств щодо перероблення й консервування овочів та фруктів в Україні

Показники	2009	2010	2011	2012
1. Коефіцієнт вводу (оновлення) – відношення введених основних фондів до кількості фондів на кінець року, %	15,0	7,3	2,0	6,1
2. Коефіцієнт вибуття – відношення ліквідованих фондів до загальної вартості фондів на початок року, %	0,2	0,6	0,4	0,3
3. Темп приросту фондів (до 2008 р), %	19,8	21,6	-5,2	4,5
4. Коефіцієнт заміни – відношення вибулих фондів і введених основних фондів, %	27,8	135,9	155,9	62,2
5. Середній вік обладнання за спрацьованістю років, років	20,4	22,8	24,0	24,9

Джерело: розраховано за даними «Баланс основних засобів України» за відповідні роки. – К.: Державна служба статистики України.

від наявності якісної недорогої плодоовочевої сировини [10; 11; 12; 13; 17], а також від стану вирощування овочів і фруктів у країні, яке нині, вочевидь, не витримує конкуренції з імпортом.

Водночас найбільші резерви підвищення ефективності та якості використання ресурсного комплексу саме в царині промислового перероблення плодоовочевої сировини криються у виробничому функціонуванні основних фондів (табл. 4-5).

Вихід з існуючої ситуації полягає у поліпшенні якості основної сировини, застосуванні прогресивних техніко-технологічних засобів, що дозволяють ефективно використовувати сировину та матеріали, впровадженні нових методів резервування сировини для збереження її технологічних властивостей, удосконаленні відтворювальної структури основних виробничих фондів, оптимізації коефіцієнта їх оновлення та заміни, підвищення механізації та автоматизації виробничих процесів тощо.

По-четверте, в цілому в останні роки відбулося покращення основних продуктивних індикаторів, що характеризують стан ємності та структури вітчизняного ринку плодоовочевих продуктів України, причому задоволення потреб населення у плодоовочевому продовольстві у межах його купівельної спроможності

Таблиця 6. Динаміка ємності внутрішнього ринку споживання картоплі, тис. т

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Україна	6660,2	6305,6	6098,8	6125,8	5913,8	6368,3	6393,9
АРК	193,5	184,5	200,2	232,4	23,7	283,2	289,1
Вінницька	300,8	296,6	279,1	278,4	276,3	281,8	291,8
Волинська	200,8	189,4	185,8	185,9	187,9	190,8	193,5
Дніпропетровська	387,2	417,1	374,0	339,1	313,2	354,2	350,9
Донецька	526,1	501,9	492,7	502,7	474,0	536,4	511,6
Житомирська	248,9	241,9	230,7	228,1	227,4	254,8	253,8
Закарпатська	208,4	224,8	191,0	181,6	170,7	165,3	168,3
Запорізька	211,5	182,6	178,0	173,8	166,1	194,0	200,9
Івано-Франківська	245,0	260,0	253,3	255,3	252,7	253,9	259,2
Київська	580,0	480,7	443,2	473,9	466,2	527,2	543,4
Кіровоградська	164,8	153,8	145,3	143,3	137,4	147,6	145,0
Луганська	281,7	330,8	306,0	281,6	269,4	292,5	301,9
Львівська	390,6	382,5	397,0	430,4	393,6	452,2	442,8
Миколаївська	130,2	125,0	115,4	111,0	109,1	119,5	121,4
Одеська	213,3	254,6	246,0	235,0	242,6	258,7	246,1
Полтавська	210,2	228,8	211,3	209,6	207,9	206,4	211,2
Рівненська	205,1	203,8	205,9	206,7	196,9	199,5	189,9
Сумська	251,8	222,9	227,7	233,3	223,3	214,0	214,4
Тернопільська	219,0	199,6	186,5	189,7	180,0	191,2	190,8
Харківська	394,7	354,4	315,5	313,9	310,9	312,0	330,1
Херсонська	165,9	148,0	153,5	147,9	147,6	151,8	154,3
Хмельницька	280,8	239,9	236,4	246,0	234,2	261,0	258,4
Черкаська	235,3	214,0	196,6	196,8	196,0	198,2	203,8
Чернівецька	160,1	139,9	132,9	135,3	127,8	130,0	136,7
Чернігівська	254,5	208,1	194,8	196,1	178,9	192,1	184,6

Джерело: Стат. збірник «Баланс споживання основних продуктів харчування населенням України», 2013 р. – К.: Державна служба статистики України.

Таблиця 7. Динаміка ємності внутрішнього ринку споживання овочів, тис. т

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Україна	5002,0	5662,5	5974,9	6311,8	6581,3	7440,0	7452,2
АРК	185,7	200,9	250,1	285,2	307,1	365,3	349,2
Вінницька	154,2	215,5	232,1	235,9	249,0	291,1	284,0
Волинська	86,0	115,4	135,3	140,2	151,0	163,2	165,1
Дніпропетровська	404,3	481,9	487,4	500,9	514,2	549,2	555,0
Донецька	530,4	606,5	625,6	668,6	670,8	748,2	721,0
Житомирська	147,4	154,1	151,2	157,5	168,8	176,8	188,4
Закарпатська	86,2	128,2	143,8	152,0	160,6	185,9	191,7
Запорізька	241,4	252,7	253,9	260,2	284,8	297,9	308,4
Івано-Франківська	103,0	116,4	126,1	128,3	138,3	162,2	170,4
Київська	449,2	510,	548,	591,5	630,9	735,4	730,4
Кіровоградська	186,0	161,3	152,8	156,9	162,2	175,4	170,6
Луганська	217,2	273,9	289,6	285,7	284,2	316,0	354,7
Львівська	224,9	308,8	328,2	311,1	321,3	375,9	376,0
Миколаївська	137,0	149,9	148,3	164,2	175,9	231,2	231,2
Одеська	223,7	286,3	336,3	334,8	352,7	417,4	409,6
Полтавська	215,5	220,1	204,6	252,1	257,2	294,9	240,0
Рівненська	97,2	109,7	121,3	138,8	149,5	170,7	174,4
Сумська	128,1	146,0	139,3	172,4	175,8	187,4	180,3
Тернопільська	101,0	110,9	128,1	132,9	141,0	161,4	164,1
Харківська	268,0	294,1	324,2	381,7	389,3	449,2	452,8
Херсонська	210,0	192,5	201,2	200,8	202,1	211,6	211,7
Хмельницька	124,2	146,6	144,5	158,3	160,9	190,7	187,7
Черкаська	210,8	190,9	198,8	199,1	214,5	240,9	243,3
Чернівецька	91,4	125,6	120,8	125,1	136,1	151,3	153,0
Чернігівська	179,3	163,8	182,7	175,6	183,1	190,8	189,2

Джерело: Стат. збірник «Баланси споживання основних продуктів харчування населенням України», 2013 р. – К.: Державна служба статистики України.

здійснювалося у переважній більшості плодоовочевих груп за рахунок продукції вітчизняного виробництва (табл. 6-7).

Індикатор фактичної ємності внутрішнього ринку розраховується як добуток річного середньодушового споживання основних плодоовочевих продуктів та середньорічної чисельності населення. Він є важливою компонентою і для складання балансів попиту та пропозиції, і для визначення продовольчої незалежності країни за певним продуктом, і для оцінки стану продовольчої безпеки в цілому.

Як свідчать аналітичні дані (табл. 6), порівняно з попереднім роком у 2012 році відбулося збільшення загальної ємності внутрішнього ринку картоплі на 0,4%, а відносно 2010 – на 8,1%. Водночас відносно 2000 року спостерігалося зменшення ємності картопляного ринку – на 4,2%, тобто загальний характер тенденцій змін ємності внутрішнього ринку картоплі в репрезентованій динаміці відзначається нестійким, хвилеподібним характером.

Фактична динаміка структурно-динамічних змін ємності овочевого внутрішнього ринку (табл. 7) свідчить про стійку позитивно зростаючу тенденцію розвитку, в межах якої спостерігалося збільшення ємності внутрішнього ринку споживання овочів у 2012 році порівняно з попереднім роком на 0,2%. При цьому відносно 2000 року збільшення зафіксовано на рівні 48,9%.

По-п'яте, конкурентоспроможність плодоовочевих товарів у контексті даного дослідження розглядається як сукупність їх якісних та вартісних характеристик, що забезпечують їх переваги на внутрішньому ринку країни у заданий проміжок часу порівняно з аналогічним імпортованим товаром. З огляду на особливості споживчого попиту на внутрішньому ринку, що характеризується обмеженою платоспроможністю, зроблено аналіз цінової конкурентоспроможності товарів національного виробника порівняно з імпортованим товаром. (Усвідомлюючи важливість значного впливу на рівень конкурентоспроможності товару таких ринкових чинників, як міра задоволення попиту на товар та місткість окремих сегментів ринку, основна увага була приділена аналізу цінової конкурентоспроможності). Фак-

тично цінова конкурентоспроможність товарів є індикатором ланцюжка конкурентоспроможності «національний виробник – товар – галузь – країна» [15; 22].

Результати ґрунтовного дослідження цього питання довели, що всі аналізовані позиції вітчизняних овочів та плодів конкурентоспроможні за ціною на внутрішньому ринку. Водночас це створює реальну небезпеку зростання цін на внутрішньому ринку (особливо в ситуативних умовах дефіциту плодоовочевої сировини).

Щодо ринку консервації з овочів та фруктів, то внутрішнє виробництво продукції низького цінового сегменту є досить розвиненим, з присутністю власних товарних брендів і може оцінюватися як цілком конкурентоспроможне, але подальший його розвиток значною мірою залежатиме від наявності якісної недорогої сировини, тобто від стану вирощування овочів і фруктів в Україні.

У контексті конкурентоспроможності вітчизняної плодоовочевої продукції та стратегічних напрямів активізації зовнішньоекономічної діяльності досліджені також особливо актуальні питання щодо створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) з ЄС. Результати дослідження дозволили зробити висновок, що ризики ЗВТ з ЄС для овочів та фруктів пов'язані насамперед зі зростанням у 2013-2014 роках фізичних обсягів імпорту майже щодо всіх основних плодоовочевих товарних позицій, особливо щодо фруктів, окрім яблук, стосовно яких ситуація в останні роки дещо поліпшилась. Ринок характеризується високою еластичністю імпорту за ціною (особливо щодо фруктів), тому зниження або скасування митного тарифу викличе збільшення фізичних обсягів імпорту, що створить ризики для вітчизняного виробника. Водночас не менш перспективними напрямами активізації зовнішньоекономічної діяльності плодоовочевого комплексу України залишаються ринки СНД та ринки Центральної Азії.

ВИСНОВКИ

Отже, серед пріоритетних перспективних напрямів розвитку плодоовочевого сектору АПК мають бути виділені такі: покращення сировинного забезпечення консервних підприємств, у тому числі шляхом поліпшення якості вихідної сировини; техніко-технологічна модернізація, особливо основного фондового апарату щодо перероблення та консервування плодоовочевої сировини з метою поліпшення якісних параметрів готової продукції, її упакування, зниження собівартості; розширення асортименту продукції за рахунок збільшення продукції нових видів, а також продукції в м'якій тарі; стимулювання та вдосконалення збуту переважно за рахунок активізації зовнішньоекономічної діяльності та налагодження співпраці з торговельними мережами; стимулювання поглиблення вертикальної інтеграції плодоовочевих консервних підприємств із сільськогосподарськими виробниками, подальша розбудова та модернізація кластерного сегменту її наукоємного ринку, плодоовочеконсервних кластерів на засадах адаптації, диверсифікації та мережевої дифузії новітніх науково-технічних здобутків за участю аграрних та переробних підприємств, профільних наукових установ, торговельних підприємств тощо.

CONCLUSIONS

Thus, among the priority areas for fruit and vegetable sector development it is necessary to emphasize the following: improvement of canning enterprises raw material supply including by improving the quality of the feedstock, technical and technological modernization, especially fixed assets system for processing and canning fruit and vegetable raw materials in order to improve the quality parameters of the finished products, its packaging and cost reduction, expanding the product range by increasing the production of

new sorts as well as products in soft packaging, promotion and improvement of sales mainly due to intensifying foreign trade activities and cooperation with retail chains, stimulation of deepening the vertical integration of fruit and vegetable canning business with agrarian producers, further development and modernization of cluster segment of its high-tech market, tinned fruit and vegetable clusters based on adaptation, diversification and network diffusion of latest scientific and technological achievements with active participation of agricultural and processing enterprises, specialized research institutions, trade and logistical enterprises.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2000 р., № 656 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=656-2000-%EF>
2. Деякі питання продовольчої безпеки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р., № 1379 // Урядовий кур'єр. – 2007. – 12 груд.
3. Методологічні положення щодо класифікації та аналізу економічної активності населення. Наказ Державного комітету статистики України 19.01.2011 р. №12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_dok.
4. Про внесення змін до Закону України «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини» Закон України № 191-IV від 24.10.2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/191-15>.
5. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>.
6. Концепція загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 липня 2013 року № 603-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/603-2013-%D1%80>.
7. Баланси сільськогосподарської продукції та продовольства / [Ю.О.Лупенко, О.М.Шпичак, В.Я.Месель-Веселяк та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 74 с. – С. 10.
8. Балюк С.А., Лісовий М.В., Вітанов О.Д. та ін. Стратегія розвитку овоче-продуктового підкомплексу України до 2015 року // Вісник аграрної науки. – 2012. – №7. – С. 15 – 22.
9. Власенко І.Г. Аграрна сфера у забезпеченні продовольчого ринку України // Інноваційна економіка. – 2013. – № 240. – С. 234 – 236.
10. Економічна ефективність виробництва овочів / [О.В.Ульянченко, В.Є.Роганіна, В.П.Рудь та ін.]. Х.: Віровець А.П. «Апостроф», 2011. – 288 с.
11. Звіт по II етапу науково-дослідної роботи 44.00.01.04.Р: «Дослідження організаційно-економічного механізму функціонування інфраструктури ринку продуктів харчосмакової промисловості» / Розділ 3. «Дослідження організаційно-економічного механізму функціонування інфраструктури плодоовочеконсервної галузі». – К.: 2013. – 239 с. – С. 90 – 149.
12. Кравченко В.А. Перспективи розвитку галузі овочівництва в Україні // Вісник аграрної науки. – 2011. – № 5. – С. 18 – 21.
13. Крисанов Д. Системи технічного регулювання Європейського Союзу, України та Митного союзу для агропродовольчої сфери: напрямки їх зближення, можливості звузнення невідповідності та зменшення асиметричності // Економіст – 2014. – №2. – С. 4 – 10.
14. Офіційний сайт Держстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
15. Осташко Т. Агропродовольчий ринок України в умовах СOT: аналіз умов доступу, конкурентоспроможності товарів і засобів захисту // Український соціум. – 2008. – №1(24). – С. 121-130.
16. Пасхавер Б.Й. Сучасний стан продовольчої безпеки // Економіка АПК. – 2014. – № 4. – С. 5-12.
17. Стан і перспективи виробництва овочевої та баштанної продукції в Україні / [О.А.Демидов, О.О.Іващенко, В.В.Хареба та ін.]. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. – 72 с.
18. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період 2020 року: за ред. Ю.О.Лупенка, В.Я.Месель-Веселяка. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. – 182 с.
19. Суховій А.І. Теоретико-методичні аспекти формування і регулювання плодовоовочевого ринку // Економіка АПК. – 2013. – № 9. – С. 127 – 131.
20. Шпичак О.М. Проблеми адаптації ціноутворення на продукцію АПК України до євроінтеграційних умов // Науковий вісник. – 2007. № 110, ч.2. – С. 15 – 21.
21. Хвесик М.А. та інші. Продовольча безпека України /за ред. М.А.Хвесика. – К.: РВПС України НАН України, 2008. – 159 с.
22. Report of the Working Party on the accession of Ukraine to the World Trade Organization WT/ACC/UKR/152.25January2008//www.wto.org.

REFERENCES

1. Pro zatverdzhennya naboriv produktiv kharchuvannya, naboriv neproduvol'chikh tovariv ta naboriv posluh dlya osnovnykh sotsial'nykh i demografichnykh hrup naselennya: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 kvitnya 2000 r., № 656 [On approval

of food sets, sets of non-food products and services for basic social and demographic groups: Cabinet of Ministers of Ukraine decree of 14 April 2000, № 656]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=656-2000-%EF> [in Ukrainian].

2. Deyaki pytannya prodovol'choyi bezpeky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 hrudnya 2007 r., № 1379 [Some food security issues: Cabinet of Ministers of Ukraine decree of December 5, 2007, № 1379]. Uriadovyi Kurier, 2007, December 12 [in Ukrainian].

3. Metodolohichni polozhennya shchodo klasyfikatsiyi ta analizu ekonomichnoyi aktyvnosti naselennya. Nakaz Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy 19.01.2011 r. №12 [Methodological provisions for the classification and analysis of economic activity. State Committee of Statistics of Ukraine decree of 19/01/2011 №12]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_dok [in Ukrainian].

4. Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrainy "Pro yakist' ta bezpeku kharchovykh produktiv i prodovol'choyi syrovyny" Zakon Ukrainy №191-IV vid 24.10.2002 [On Amending the Law of Ukraine "On quality and safety of food products and raw materials" Law of Ukraine of 24.10.2002 № 191-IV]. Available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/191-15> [in Ukrainian].

5. Stratehiya rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky na period do 2020 roku: Rozporjadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 zhovtnya 2013 r. № 806 [The strategy of the agricultural sector development for the period until 2020: Cabinet of Ministers of Ukraine decree of 24.10.2002 № 806]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80> [in Ukrainian].

6. Kontseptsiya zahal'nodержavnoyi tsil'ovoyi ekonomichnoyi prohramy rozvytku promyslovosti na period do 2020 roku: Rozporjadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 lypnya 2013 roku № 603-r [The concept of state targeted economic program of industrial development for the period until 2020: Cabinet of Ministers of Ukraine decree of July 17, 2013 № 603-r]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/603-2013-%D1%80> [in Ukrainian].

7. Lupenko Yu.O., Shpychak O.M., Mesel'-Veselyak V.Ya. Balansy sil's'kohospodars'koyi produktsiyi ta prodovol'stva [Balances of agricultural production and food]. Kyiv, NNTs IAE, 2013, 10, 74 pp. [in Ukrainian].

8. Balyuk S.A., Lisovyy M.V., Vitanov O.D. Stratehiya rozvytku ovocheproduktovoho pidkompleksu Ukrainy do 2015 roku [Development strategy of vegetable and food subcomplex of Ukraine until 2015]. Visnyk ahrarnoyi nauky, 2012, no. 7, pp. 15 – 22 [in Ukrainian].

9. Vlasenko I.H. Ahrarna sfera u zabezpechenni prodovol'choho rynku Ukrainy [Agricultural area in the food market of Ukraine]. Innovatsiyna ekonomika, 2013, no. 240, pp. 234 – 236 [in Ukrainian].

10. Ul'yanchenko O.V., Rohanina V.Ye., Rud' V.P. Ekonomichna efektyvnist' vyrobnytstva ovochiv [Economic efficiency of vegetables production]. Kharkiv, Virovets' A.P., "Apostrof", 2011, 288 p. [in Ukrainian].

11. Zvit po II etapu naukovy-doslidnoyi roboty 44.00.01.04.P: "Doslidzhennya orhanizatsiyno-ekonomichnoho mekhanizmu funktsionuvannya infrastruktury rynku produktiv kharchosmakovoyi promyslovosti". Rozdil 3 "Doslidzhennya orhanizatsiyno-ekonomichnoho mekhanizmu funktsionuvannya infrastruktury plodoovochekonservnoyi haluzi" [Report on Phase II research 44.00.01.04.P: "Studies of organizational-economic mechanism of functioning infrastructure of the food products industry". Chapter 3 of "The study of organizational-economic mechanism of functioning infrastructure of tinned vegetables and fruits industry"]. Kyiv, 2013, 239 p., pp.90 – 149 [in Ukrainian].

12. Kravchenko V.A. Perspektivy rozvytku haluzi ovochivnytstva v Ukraini [Prospects for the Horticulture in Ukraine]. Visnyk ahrarnoyi nauky, 2011, no. 5, pp. 18 – 21 [in Ukrainian].

13. Krysanov D. Systemy tekhnichnoho rehulyuvannya Yevropeys'koho soyuzu, Ukrainy ta Mytneho soyuzu dlya ahrprodovol'choyi sfery: napryamy yikh zblizhennya, mozhlyvosti zvuzhennya nevidpovidnosti ta zmenshennya asymetrychnosti [Systems of technical regulations of the European Union, Ukraine and the Customs Union for the agro-food industry: areas of convergence, the possibilities of narrowing the disparity and reducing of asymmetry]. Ekonomist, 2014, no. 2, pp. 4 – 10 [in Ukrainian].

14. Official site of State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

15. Ostashko T. Ahroprodovol'chyy rynek Ukrainy v umovakh SOT: analiz umov dostupu, konkurentospromozhnosti tovariv i zasobiv zakhystu [Agri-food market of Ukraine in the WTO: an analysis of access conditions, competitive products and remedies]. Ukrayins'kyy sotsium, 2008, no. 1(24), pp. 121 – 130 [in Ukrainian].

16. Pashkaver B.Y. Suchasnyy stan prodovol'choyi bezpeky [The current state of food security]. Ekonomika APK, 2014, no. 4, pp. 5 – 12 [in Ukrainian].

17. Demydov O.A., Ivashchenko O.O., Khareba V.V. Stan i perspektivy vyrobnytstva ovochevoyo i bashtanoyi produktsiyi v Ukraini [Status and prospects of vegetable and melon production in Ukraine]. Kyiv, NNTs "IAE", 2012, 72 p. [in Ukrainian].

18. Lupenko Yu.O., Mesel'-Veselyak V.Ya. Stratehichni napryamy rozvytku sil's'koho hospodarstva Ukrainy na period 2020 roku [Strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period of 2020]. Kyiv, NNTs "IAE", 2012, 182 p. [in Ukrainian].

19. Sukhovi A.I. Teoretyko-metodychni aspekty formuvannya i rehulyuvannya plodoovochovoho rynku [Theoretical and methodological aspects of regulation of fruit and vegetable market]. Ekonomika APK, 2013, no. 9, pp. 127 – 131 [in Ukrainian].

20. Shpychak O.M. Problemy adaptatsiyi tsinoutvorenniya na produktsiyu APK Ukrainy do yevrointehratsiynykh umov [Problems of adaptation of pricing of agricultural products of Ukraine to European integration conditions]. Naukovyy visnyk, 2007, no. 110, ch. 2, pp. 15 – 21 [in Ukrainian].

21. Khvesyk M.A. Prodovol'cha bezpeka Ukrainy [Food security of Ukraine]. Kyiv, RVPS Ukrainy NAN Ukrainy, 2008, 159 p. [in Ukrainian].

22. Report of the Working Party on the accession of Ukraine to the World Trade Organization WT/ACC/UKR/152.25 of January 2008. Available at: www.wto.org